

Рецензия

от проф. д-р Мариана Атанасова Асенова,
с научна специалност: 3.9. Туризм

Относно: дисертация за присъждане на образователно-научна степен „доктор“,
Професионално направление: 3.9. Туризм

Основание за представяне на рецензията: Заповед № 218 от 20.11.2025 г. на Ректора на МВБУ за определяне на състава на научното жури по открита процедура за публична защита

Автор на дисертационния труд: Ваня Георгиева Маникатева

Тема на дисертационния труд: Туристическа политика и регулации за устойчиво развитие

I. Справка за кандидата

Докторант Ваня Маникатева е завършила средното си образование в Езикова гимназия "Акад. Л. Стоянов" в Благоевград и владее на високо ниво английски и немски език. В Югозападния университет "Неофит Рилски" е придобила последователно бакалавърска степен по туризъм (2011-2015) и магистърска степен по международен туризъм (2015-2017). Има кратък опит в сферата на туризма, реализиран като администратор във в.с. „Дюни“, а професионалното ѝ развитие е като администратор и експерт в редица организации и институции, включително в общинска администрация. Последните заемани от нея длъжности са на директор и управител в компании, занимаващи се с имоти и търговия.

От 2018 г. г-жа Маникатева е докторант в Международното висше бизнес училище.

II. Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е в обем от 267 страници и се състои от Въведение, 5 основни глави, Заключение, Използвани източници, Приложения. Структурата съответства на зададения алгоритъм под формата на последователно изпълнение на конкретни задачи за постигането на целта.

Във Въведението е обоснована актуалността на темата, представени са накратко и методологичните основи на изследването – формулирани са целта и задачите, коректно са определени обектът и предметът на проучване, представена е и работна хипотеза. Посочено е, че теоретичната рамка на проучването се базира на принципите за устойчив туризъм и туристическите политики и инструменти, прилагани за неговото развитие.

Първата глава на дисертационния труд е посветена на очертаването на теоретичната рамка на изследването, като са разгледани и изяснени основните

понятия, използвани при провеждане на проучването – туризъм, околна среда, развитие и растеж, устойчиво туристическо развитие, туристическа политика.

Във втора глава се разкриват различните влияния на туризма върху околната среда. Последователно се разглеждат неговите въздействия в 4-те аспекта на устойчивостта, като са открити положителните и негативните екологични, социо-културни, икономически и политико, – институционални въздействия. Едва в края на тази глава е представена методиката на конкретното проучване, като са дефинирани териториалният и съдържателният му обхват, посочени са използваните методи и източници на информация, коментирани са и някои ограничения на изследването – липсата на достатъчно и адекватни вторични информационни и статистически източници за достатъчно дълъг период от време и нежеланието на част от представителите на туристическата индустрия и нейното управление да се включат в емпиричното проучване.

В третата глава са представени туристическата политика и съвременните регулации на туризма в ЕС, както на ниво Европейски съюз като цяло, така и на ниво отделни национални държави от ЕС (Австрия, Германия, Гърция, Испания, Италия, Кипър, Малта, Португалия, Унгария, Франция, Хърватия) и извън ЕС, развиващи сходен с българския туризъм (Турция, Швейцария). Обобщаващият текст по отношение на туристическата политика на изброените страни е само една страница и не е специално рубрикиран, като са коментирани основно структурата на управление, наличието на специални закони и на стратегии за развитие на туризма и е направен опит за извеждане на основните проблеми, които се адресират в разглежданите документи.

Четвъртата глава е посветена на управлението на туризма и туристическите политики за устойчив туризъм в България. Представена е организационна структура на българския туризъм. Разгледани са основните нормативни и стратегически документи, без особено задълбочен анализ и критична оценка. Използвана е и статистическа информация за разкриване на съвременното състояние на сектора. Специално място е отделено на Министерството на туризма, което провежда туристическата политика – изведени са неговите институционални цели и мисия, действия и резултати.

Петата глава представлява приносната част на дисертационния труд, тъй като в нея са изложени вижданията на автора за по-нататъшните насоки за туристическата политика за устойчив туризъм на република България на базата на скромно емпирично проучване и прегледа на вторични източници на информация, осъществен в предходните глави. Съществен момент в тази глава представлява разработената пътна карта (последователност и модел) за приложение на политиката за устойчиво развитие на туризма в България.

В Заключение са обобщени резултатите от проведеното изследване, като последователно е представено изпълнението на поставените задачи. Предложени са няколко основни политически приоритета и е направен извод, че формулираната в началото на разработката хипотеза е доказана.

Библиографската справка включва общо 191 източници, от които 78 са на български език и 113 – на чужд език. Източниците от Интернет не са групирани самостоятелно, което затруднява оценката на литературните източници.

III. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Основните научни и научно-практически резултати се свеждат до:

- Предложени са практически препоръки при разработването и прилагането на стратегии за управление на устойчивото развитие на туризма;
- Предложена е пътна карта (модел) за приложение на политиката за устойчиво развитие на туризма в България, включително са изведени приоритетни препоръчителни действия (табл. 10) със съответната аргументация (табл. 12)
- Предложен е времеви хоризонт и бюджет на действията за устойчиво развитие на туристическия сектор в България с висок приоритет (табл. 11).

IV. Оценка на получените научни и научно-приложни приноси

Получените научни и научно-приложни приноси са:

- Направено е сравнение на общата туристическата политика на 13 избрани страни, като приносната част е представена в Таблица 9. Насоки за действие в туристическите политики на избрани страни;
- Осъществено е самостоятелно проучване за набиране на първична информация, отнасяща се до познаването на проблемите в туризма в България и мерките за тяхното разрешаване;
- На базата на извършения анализ на тенденциите в туристическите политики на избраните страни, на състоянието на нормативната рамка за туризма в РБългария и на резултатите от проведеното анкетно проучване са направени предложения и са формулирани насоки за актуализирането и развитието на туристическата политика, касаеща устойчивото развитие на туризма в страната. Дефинирани са 19 насоки и мерки, за които е изготвен времеви и конструктивен модел за въвеждане. Изведени са и критерии за тяхното приоритизиране.

V. Оценка на публикациите по дисертационния труд

По темата на дисертацията са представени 4 публикации. Две от тях са в издания, включени в Националния референтен списък (НРС). Публикацията със заглавие: „Как и дали стратегията за устойчиво развитие на туризма в България ще доведе до устойчиво развитие на туризма в България?“, е в обем от 21 страници и за нея на докторант Маникатева може да бъдат присъдени 15 т. Втората публикация в издание в НРС е под печат и за нея ще й бъдат присъдени минимум 10 точки. Една от публикациите е в чужбина, но предоставеният линк за достъп не е активен. От текста е видно, че липсва оформяне на текста като за научна публикация, като липсва и библиография. Четвъртата публикация, за която се посочва, че е индексирана в базата данни Scopus, не се открива там, а също липсва и в НРС. Ако е индексирана в Scopus, нейният принос ще бъде 30 т.

Може да се приеме, че са изготвени достатъчно на брой научни публикации по темата на дисертацията, но е важно да се постигне съответствие с изискванията за вписване в НАЦИД (минимум 30 точки от група от показатели Г).

VI. Оценка на автореферата

Изготвеният реферат е в обем от 50 страници и съдържа необходимите реквизити. Текстът коректно отразява съдържанието на дисертационния труд,

като представя основните постановки, постигнатите резултати и изводи. От изведените научни приноси приемам, че са разкрити основните направления на туристическата политика в избрани 13 европейски страни, както и че е разработена и предложена пътна карта (структуриран целеви модел) за прилагане на туристическа политика в България. Последният принос е и с практическа насоченост.

VII. Критични бележки, препоръки и въпроси

Критични бележки:

Изброените критичните бележки следват хода на изложението:

- На вниманието на научното жури е представен вариант на дисертационен труд, който представлява проект за предварително обсъждане, а откритата процедура е за публична защита.
- На стр. 9, при формулирането на основната цел е посочено, че ще се „анализират туристическите политики за устойчиво развитие на туризма в глобален и национален мащаб“, а в задачите се говори само за европейско и национално ниво.
- За по-голяма коректност трябва да се уточни, че държавният орган по туризма не е Министерството на туризма, а министърът, като министерството е помощната му администрация (стр. 52, стр. 148 и др.).
- Използват се доста стари публикации за дефиниране на основните понятия. Например, за понятието „околна среда“ – най-новата публикация е от преди 30 години (1996 г.). Не е изяснен смисълът на термина „регулации“, който присъства и в заглавието; посочени са дефиниции за устойчивост в кавички без имената на авторите.
- Когато се говори за устойчивост в туризма и съответните политики, би трябвало да се изясни, че има съществена разлика между устойчивост на корпоративно ниво и устойчивост на дестинационно ниво. Не е случайно, че наблюдението (мониторинга) на устойчивостта се осъществява по различни показатели (макар да е възможно групите критерии да са еднакви) и с различни инструменти.
- Частта за туристическата политика (т. I.4. Политика и Туристическа политика) е разработена въз основа на ограничен брой вторични източници, като не навсякъде позоваването е достатъчно ясно посочено.
- Погрешно екологичният аспект на устойчивостта (т. II, .6.4.) се отъждествява с екотуризма. На практика екологичният аспект не е разгледан, а са представени концепциите за екотуризма.
- Наблюдава се известен дисбаланс в структурата на разработката – нелогично методологичната рамка се изяснява чак след 90-та страница. Методологията обикновено се разглежда след изясняване на теоретичните основи на изследването. Със сигурност в тази част трябва да се посочат целта и задачите (а не само в увода, в който се представят синтезирано), по-задълбочено да се представят методите, които да се обвържат с целите на изследването. Например, говори се за сравнителен анализ на политиките за устойчиво развитие на туризма на избрани страни, но по се обяснява по кои показатели ще се прави сравнението и защо. Това рефлектира върху резултатите от

сравнителния анализ, които биха могли да бъдат представени в доста по-структуриран вид. Освен това се установява, че се прави сравнение на политиките като цяло, а не конкретно на тези за постигане на устойчивост в развитието, без обясняване на причините за това.

- За сравнителното изследване е използван един единствен документ, а именно докладът на ОИСП за 2024 г. относно тенденциите и политиките в туризма, в който всяка страна е представена на 4 страници. Този доклад се отнася общо за туристическата политика на страните и устойчивостта присъства доколкото е част от съвременните тенденции. При превода и представянето са пропуснати някои важни аспекти на национални политики – например, за Австрия е изпуснат екоетикетът като един от важните инструменти, при политиката за финансиране не се посочва, че се подпомагат предприятията, за да отговорят на критериите на Директивата на ЕС за корпоративно отчитане на устойчивостта (CSRD) и по-специално нефинансово докладване за екологичните, социалните и управленските аспекти на дейността и др.
- По отношение на собственото изследване, нееднократно се посочва, че става въпрос за интервю, но на практика това е анкетно проучване, което е осъществено онлайн при невъзможност за задаване на доизясняващи въпроси. Освен това, на различни места в текста то се описва като структурирано (стр. 91) или полуструктурирано (пак там, но след 4 реда и др.).
- При представяне на организацията и управлението на туризма в България приложената на стр. 147 органиграма е от споменатия по-горе доклад на ОИСП. При превода е допусната грешка като местните власти са отнесени едновременно към регионалното и към местното ниво.
- От месец май 2025 г. националният туристически портал е с адрес visitbulgaria.com, а не bulgariatravel.org (стр. 150).
- С промени в Закона за регионално развитие отпада разработването на областни стратегии, споменати на стр. 150, а с децентрализацията на сектора чрез промените в Закона за туризма местните власти са натоварени с повече от изброените функции; има и нови изисквания по отношение на включване на програмите за туризма в общинските планове за развитие.
- На фиг. 16 (стр. 167) е представен туристическия платежен баланс (млн лв, НСИ, 2024). Всъщност, данни за платежния баланс се предоставят от БНБ и то само за международния туризъм, т.е. не е ясно какво точно е отразено на графиката по данни на НСИ.
- В т. IV.2.1. Търсене на туристически услуги са включени и коментирани конкретни данни за 2022 г. и 2023 г. (стр. 168), за 2021 г. (стр. 169), без да е упоменат източник на информацията.
- Табл. 4 (стр. 169) е озаглавена „Регистрации на туристи в местата за настаняване с 10 и повече легла“. НСИ не използва термин „регистрации“, а „реализирани нощувки“ или „пренощували лица“. Терминът „регистрации“ е използван и на други места в текста (напр., на стр. 168).
- На стр. 177 се отчита създаването на Гаранционен фонд за защита на потребителите в случаите на форсмажорни обстоятелства, но промените в Закона за туризма, които биха довели до въвеждането му все още не са приети от Народното събрание.

- Национална стратегия и План за действие за развитие на екотуризм, коментирани на стр. 179, са били разработени в периода 2002-2004 г., но тези документи никога не са били приемани официално. Същевременно е неправилна констатацията по отношение на други два стратегически документа – „Стратегия за развитие на българския туризъм за 2006-2009“ и „Стратегически план за развитие на културния туризъм“, че нямат последващо развитие и само незначителен брой от техните предписания са взети под внимание. Първият от посочените документи съдържа насоките за изготвяне на първата българска Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България (2009-2013 г.). Въпросната стратегия обосновава създаването и изпълнението на Средносрочна рамкова инвестиционна програма и конкретни 10 проекти към нея на Държавната агенция по туризъм по Приоритетна ос 3 „Устойчиво развитие на туризма“, операция 3.3 „Национален туристически маркетинг“, по Схема за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG161PO001/3.3-01/2008: „Подкрепа за ефективен национален маркетинг на туристическия продукт и подобряване на информационното обслужване“ към Оперативна програма "Регионално развитие" (2007-2013). Един от осъществените проекти (споменат на стр. 185) е свързани с разработването на системи за сертифициране на качеството и на устойчивото опериране на туристическите предприятия. Заедно с втория документ те се използват за обосноваване на проекти по операция 3.2: „Развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите“, по Схема за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG161PO001/3.2-02/2011 „Подкрепа за развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите“, по която са реализирани над 40 проекта в страната за развитие на регионален туристически продукт.
- Собственото проучване е доста ограничено по мащаб, с изключително малък брой респонденти (12 бр.), което прави резултатите непредставителни, а много вероятно и подвеждащи. Както беше посочено, то се изразява в провеждането на анкетно проучване (а не на интервю), като липсва обобщен профил на респондентите. Има разминаване между предварително изведената целева група – управленски персонал и по-високо стоящи изпълнителски кадри, както и бивши редовни и служебни министри на туризма, директори на институти и асоциации, изтъкнати бизнесмени, професори и др., и определянето на невключилите се в изследването като „чиновници“, които не се интересуват от проблемите на туризма (стр. 200). Въпросите са комплексни, с много подвъпроси, което затруднява фокусирането върху определен проблем при отговорите и съответно при анализа. Въпросите се отнасят до общи проблеми на туризма и мерките за преодоляването им, а не се концентрират върху проблемите и политиките за устойчиво развитие, което води до отдалечаване от темата на дисертационния труд.
- Анализът на резултатите е повърхностен, по-скоро е представено дялово съотношение на отговорите, а не се набляга на съдържателния аспект и допълнителни коментари. При обобщаването на резултатите се правят изводи по отношение на въпроси, които не са били задавани: познаване на съществуващата нормативна база, тенденции в глобалния туризъм. Извод 4

произтича от начина на провеждане на изследването – ако участниците бяха интервюирани, те щяха да са по-многословни и обяснителни. Спорен е и извод 6 – проблемът не е в липсата на информираност, а по-скоро в начина на формулиране на въпросите.

- В т. V.2. Насоки и препоръки е направен опит да се очертаят евентуални решения на проблемите на българския туризъм. Основните недостатъци на тази част от дисертационния труд се свеждат до:
 - ✓ Липсва SWOT-анализ, който да разкрие слабите страни, респективно проблемите, както и възможностите, за да се изведат и мерките за тяхното разрешаване;
 - ✓ Не става ясно към кого са адресирани тези препоръки – Министерство на туризма, Министерски съвет, местни власти, още повече, че те използват различни инструменти за въздействие с цел развитие на туризма?
 - ✓ Насоките не са удачно структурирани, поради недобро систематизиране на известните инструменти на туристическата политика и недостатъчно познаване на системата от стратегически и планови документи, от които туризмът също е част (Например, Национален план за възстановяване и устойчивост, в който са предвидени мерки за: 1) финансиране за енергийно обновяване на нежилни сгради, включително обществени сгради и сгради в областта на производството, търговията и услугите, както и сгради от сектор туризъм, с общ планиран ресурс е 617.7 милиона лв.; 2) използване на геотермалната енергия, вкл. за балнеологията и спа туризъм; 3) „зелена мобилност“, вкл. в подкрепа на сектор туризъм и др.);
 - ✓ Национална стратегия за устойчиво туристическо развитие (2017–2030) не е част от правна рамка (стр. 211), а стратегически документ;
 - ✓ Показателите за мониторинг на Националната стратегия за устойчиво туристическо развитие (2017–2030) са изцяло заимствани от Европейската система от индикатори за устойчиво развитие на туризма на дестинационно ниво (може да се коментира доколко е оправдано), като тази система е пилотно тествана и в България – два пъти в Дунавския район с подкрепата на Министерството на туризма, в Столична община и в Бургаски туристически район.
 - ✓ Районната схема и Организациите за управление на туристическите райони са създадени с маркетингова цел. По настоящия Закона за туризма те нямат отредени функции, за да играят ключова роля в управлението и мониторинга на устойчивото развитие.
 - ✓ Някои от насоките са много близки по съдържание и могат да се окрупнят – напр. насоки 4 и 7 (система от индикатори за мониторинг и мониторинг на социалните влияния), насоките, свързаните с капацитета, информираността и др.

Въпроси:

1. Има ли връзка по отношение на политиките за устойчиво развитие на туризма между глобалното ниво (ООН), европейското и националното ниво?

2. На базата на какви данни е представено териториалното разпределение на видовете туризъм в България на фиг. 20 (стр. 174)?
3. Знаете ли дали са правени опити за създаване на Национална туристическа организация?

VIII. Обобщено заключение

Представеният дисертационен труд се отличава с много добър стил, лек за четене и възприемане, без граматически, правописни и пунктуационни грешки. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава значителни теоретични знания по специалността и способности за самостоятелни научни изследвания.

В същото време се откриват и някои слабости по отношение недобре структурираното представяне на изведените насоки и препоръки за подобряване на туристическата политика за устойчиво развитие на туризма, което се дължи на недостатъчно задълбоченото познаване на инструментите на туристическата политика на различни териториални равнища (въпреки че са изброени в текста). Темата е разработена в контекста на много тясно разбиране на туристическата политика, която се свежда само до дейността на Министерството на туризма. Всъщност, развитието на туризма е много по-силно зависимо от факторите на икономическата, социалната и политическата среда, които са извън самата туристическа индустрия, респ. от общата икономическа, фискална, външна, транспортна, екологична, културна, териториално-устройствена и т.н. политика на страната и съответните нормативни, стратегически и планови документи. Към слабостите може да се отнесат още ограниченият мащаб на собственото проучване и на места некоректното цитиране.

С известни резерви, поради посочените слабости и критични бележки, предлагам на уважаемите членове на научното жури да вземат положително решение ЗА присъждане на образователната и научна степен „доктор” на Ваня Георгиева Маникатева, по професионално направление 3.9. Туризъм.

Дата: 05.01.2026 г.

Заличена информация
съгласно ЗЗЛД и
регламент (ЕС) 2016/679
Assenova Date: 2026.01.06
11:14:38 +02'00'